

การบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

Management of Temples in Thailand to Develop towards Excellence

พระมหาวิเชียร วชิรธมโม (พูลมนัส)

Phramahawichian Wachirathammo (Poolmanat)

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail: wichian14@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว วัดจึงต้องปรับตัวให้ทันยุคสมัยพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นวัดที่บริหารจัดการด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีโครงสร้างและระบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรในวัดมีสมรรถนะและทักษะโดดเด่น มีรูปแบบวัฒนธรรมการทำงาน และค่านิยมร่วมกัน ดำเนินงานตามภาระงานทั้ง 6 ด้านของวัด ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ เพื่อพัฒนาให้วัดให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น อยู่คู่คนไทย สังคมไทย และประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารจัดการวัด, พัฒนา, ความเป็นเลิศ

ABSTRACT

The purpose of this article was to present guidelines for temple management in Thailand in order to develop towards excellence because the situation is changing rapidly. The temple must adapt to the times and be ready to accept the changes that occur to be a temple managed with a broad vision, administrative structure and efficient operating system, personnel in the temple have outstanding competence and skills, work culture model and shared values. It also performs missions in 6 areas of the temple including governance, education, propagation, public education, public welfare, and public facilities to make the temple to develop let become more prosperous and continue to be with Thai people, Thai society, and Thailand.

Keywords: Management of Temples, Develop, Excellence

บทนำ

สถานการณ์ของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อองค์การในหลายด้าน ทำให้เกิดความผันผวนทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมสูงวัยของโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว การแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทำให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างได้รับผลกระทบ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้อยู่รอด

และมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าว องค์กรจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เพื่อนำพาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งการปรับตัวขององค์กรในปัจจุบันเพื่อให้สอดคล้องกับความท้าทายในอนาคตได้มีการพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพการทำงานสูง (High performance organization, HPO) หรือองค์กรที่เป็นเลิศ เป็นองค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูง มีขีดความสามารถในการเปลี่ยนแปลง สามารถรับมือกับแรงกดดันต่าง ๆ ได้จากภายในและภายนอกองค์กรได้ดี โดยมีวัฒนธรรมองค์กรเป็นตัวยึดเหนี่ยว ทำให้พนักงานมีค่านิยมร่วมกัน มีความผูกพัน สามัคคีกัน ในการขับเคลื่อนองค์กรไปข้างหน้า โดยมีเป้าหมายอย่างเดียวกัน มีแผนรองรับกับสถานะต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่สามารถกระทบต่อการทำงานจากรอบด้านทุกมุมมองทำให้สามารถปฏิบัติการกิจบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงเป็นองค์กรที่มีศักยภาพการทำงานสูงและเกิดความ ยั่งยืนการปฏิบัติงาน (เทียนชัย อร่ามหยก, 2564) เมื่อกล่าวถึงองค์กรแห่งความเป็นเลิศ สามารถอธิบายความว่า ความเป็นเลิศ คือ ความแตกต่างในคุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่องค์กรดำเนินการยิ่งต่างมาก เยี่ยมมาก ยิ่งเลิศมาก ส่วนองค์กรเป็นเลิศก็คือ องค์กรที่ไม่หยุดที่จะสร้างความเป็นเลิศในผลิตภัณฑ์หรือการบริการของตนตลอดเวลาตนเอง ความเป็นเลิศเกิดขึ้นได้จากความรัก และความพากเพียรในการปฏิบัติงานของบุคลากร ความเป็นเลิศไม่อาจจะเกิดขึ้นได้จากการทำชั่วครั้งชั่วคราว แต่ต้องเป็นการทำอย่างเป็นกิจนิสัย และต่อเนื่องด้วย

วัดเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของคนไทยที่มีความหมายสำคัญ โดยทั่วไปแล้ววัดไม่เพียงเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและสวดมนต์เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมชุมชน การสอนคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม การเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือ ความสำคัญของวัดกับคนไทยไม่เพียงแค่ว่าในด้านศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนสำคัญที่มีผลกระทบในชีวิตและสังคมในทุกด้านของคนไทย วัดเป็นสถานที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้คนไทยรู้จักและปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์การศึกษาที่สอนคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนา และปฏิบัติธรรมซึ่งเสริมสร้างความเข้าใจและความสามัคคีในสังคมไทย ในทุกวัยทุกชาติพันธุ์ ช่วยส่งเสริมความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ทำให้คนไทยรู้สึกเชื่อมโยงและร่วมมือกันสร้างสังคมที่เป็นสันติภาพ และวัดยังมีบทบาทในการสร้างรายได้ส่งเสริมเศรษฐกิจ และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศาสนาในประเทศ สร้างรายได้ที่ยั่งยืน เกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและท่องเที่ยวทางศาสนาที่ส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ด้วย ดังนั้น วัดมีบทบาทสำคัญที่ส่งเสริมความเข้าใจและความสามัคคีในสังคมไทยและช่วยให้คนไทยรู้สึกเชื่อมโยงและร่วมมือกันในทุกแง่ของชีวิต

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 กำหนดให้พระสังฆาธิการมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ได้แก่ 1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช 2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี 3) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด 4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ 5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย 6) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน มีภาระงานในการบริหารจัดการ 6 ด้าน คือ 1) ด้านปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ จากการปฏิบัติงานตามพบว่าพระสังฆาธิการมีความเป็นโดดเด่นที่แตกต่างกัน บางรูปมีความดีเด่นด้านการปกครอง พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการศึกษา พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการเผยแผ่ พระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการสาธารณูปการและพระสังฆาธิการบางรูปมีความดีเด่นด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผู้เขียนจึงมีความสนใจศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลแนวทางการบริหารวัดสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งจะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายและแนวคิดของการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาให้เป็นเลิศ พุทธวิธีการบริหารของพระพุทธเจ้า แนวทางการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ในการบริหารวัด 6 ด้าน คือ 1) ด้าน

ปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อการบริหารวัด และพัฒนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ เพื่อให้พระพุทธศาสนาและวัดอยู่เคียงคู่กับสังคมไทยตลอดไป รายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายและแนวคิดของการบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ

คำว่า “เลิศ” มีความหมายว่า ยอดดี หรือ ยอดเยี่ยมในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษ (ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546, 2554) เมื่อทำสิ่งใดด้วยความเป็นเลิศจะทำได้ยอดเยี่ยม (Extremely Well) โชติช่วง (Shine) และโดดเด่น (Stand Out) ความเป็นเลิศเป็นศิลปะได้มาด้วยการฝึกฝน และฝึกนิสัย (บงกช จันทรสุขวงศ์, 2562) เป็นศิลป์ และศาสตร์ในการทำงานให้สำเร็จตามจุดหมายโดยอาศัยบุคลากร ในองค์กรที่มีการออกแบบ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันของบุคลากร ทั้งโดยบุคคล หรือกลุ่มบุคคล (สมาน อัครภูมิ, 2559) องค์กรที่เป็นเลิศจะเป็นองค์กรที่เก่ง มีแผนรองรับกับสภาวะๆ ได้ อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สถานการณ์ที่สามารถกระทบต่อการดำเนินงานจากรอบด้านทุกมุมมอง ทำให้สามารถปฏิบัติการกิจ บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเวลา และคุณภาพของผลงานยอดเยี่ยมเป็นที่ยอมรับ (รัชต ไตรมาลัย, 2560)

ปัจจัยหลักในการสร้างองค์กรแห่งความเป็นเลิศ ประกอบด้วย

1. กลยุทธ์ขององค์กร (Strategy) การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่จะช่วยกำหนด และพัฒนาข้อได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยมีคำถามที่สำคัญ เช่น ขณะนี้องค์กรอยู่ที่ไหน (ตรงไหน) เป้าหมายคืออะไร พันธกิจเราคืออะไร และควรเป็นอย่างไร และผู้รับบริการเป็นใคร การบริหารเชิงกลยุทธ์มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเป็นแนวทางที่บุคคลภายในองค์กรรู้ว่า จะใช้ความพยายามไปในทิศทางใดจึงจะประสบความสำเร็จ

2. โครงสร้างองค์กร (Structure) โครงสร้างที่ตั้งขึ้นตามกระบวนการ หรือหน้าที่ของงานโดยมีการรับบุคลากรให้เข้ามาทำงานร่วมกันในฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ การจัดองค์กรที่ดีจะทำให้องค์กรเกิดความคล่องตัวในการทำงาน ลดความซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งในหน้าที่ ช่วยให้อำนาจในหน่วยงานต่าง ๆ ในองค์กรได้ทราบขอบเขตงานความรับผิดชอบ มีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน รวมถึงทำให้ผู้บริหารตัดสินใจบริหารจัดการได้ถูกต้อง และรวดเร็ว

3. ระบบการปฏิบัติงาน (System) เป้าหมายของระบบการปฏิบัติงานคือเพื่อให้งานและกระบวนการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุดตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การจัดระบบการทำงานที่ดีมีความสำคัญยิ่ง อาทิ ระบบบัญชี/การเงิน ระบบพัสดุ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการติดตาม ประเมินผล ระบบการปฏิบัติงานสามารถแบ่งออกเป็นระบบย่อยหรือระบบย่อยภายใต้ระบบหลักเพื่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการดูแลรักษา รวมถึงการพัฒนา และปรับปรุงระบบตลอดเวลาเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมหรือความต้องการได้ตลอดเวลา

4. บุคลากร (Staff) ทรัพยากรมนุษย์นับเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กร การทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับจัดการทรัพยากรมนุษย์ เช่น การวางแผนทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการวิเคราะห์ความต้องการทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตตามกลยุทธ์และทิศทางที่องค์กรกำหนดไว้ โดยองค์กรที่เป็นเลิศด้านบุคลากรมักจะมีพนักงานที่มีสมรรถนะสูง มีสุขภาพที่ดี และมีความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งส่งผลให้องค์กรมีความเชื่อมั่น และประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

5. ทักษะความรู้ความสามารถ (Skill) แบ่งออกเป็น 2 ด้านหลัก คือ 1) ทักษะด้านงานอาชีพ (Occupational Skills) เป็นทักษะที่จะทำให้บุคลากรสามารถทำงานได้ตามตำแหน่ง หน้าที่ และลักษณะงานที่รับผิดชอบ เช่น ด้านการเงิน ด้านบุคคล ด้านเทคโนโลยี ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานการศึกษาหรือได้รับการอบรมเพิ่มเติม และ 2) ทักษะ ความถนัด หรือความชำนาญเฉพาะ (Aptitudes and special talents) อาจเป็นความสามารถที่ทำให้พนักงานนั้น ๆ โดดเด่นกว่าคนอื่น ส่งผลให้มีผลงานที่ดีกว่า และเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้รวดเร็ว ซึ่งองค์กรควรต้องมุ่งเน้นในทั้ง 2 ความสามารถไปควบคู่กัน

6. รูปแบบการบริหารจัดการ (Style) แบบแผนพฤติกรรมของผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของสภาพแวดล้อมภายในองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละองค์กร ผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะต้องวางโครงสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้วยการเชื่อมโยงระหว่างความเป็นเลิศ และพฤติกรรมทางจรรยาบรรณให้เกิดขึ้น สนับสนุนการสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และมีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

7. ค่านิยมร่วม (Shared values) ค่านิยมร่วมในองค์กรที่เป็นเลิศมีบทบาทสำคัญในการชักชวนสมาชิกที่จะมีความรับผิดชอบและมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ และค่านิยมขององค์กรนี้ มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมและความสำเร็จขององค์กรที่เป็นเลิศในทุกด้านของการดำเนินงาน ค่านิยม และบรรทัดฐานที่ยึดถือร่วมกันโดยสมาชิกขององค์กรอาจเรียกว่าวัฒนธรรมองค์กร รากฐานของวัฒนธรรมองค์กรก็คือ ความเชื่อ ค่านิยมที่สร้างรากฐานทางปรัชญาเพื่อทิศทางขององค์กร เมื่อค่านิยม และความเชื่อได้ถูกยอมรับทั่วทั้งองค์กร และบุคลากรกระทำตามค่านิยมเหล่านั้นแล้วองค์กรก็จะมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ คือ การบริหารองค์กรที่มีแบบแผน สามารถรับมือกับสภาวะต่างๆ ได้อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สถานการณ์รอบด้าน ปฏิบัติภารกิจบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเวลา และคุณภาพของผลงานยอดเยี่ยมเป็นที่ยอมรับ ปัจจัยหลักในการเป็นองค์กรที่เป็นเลิศจะประกอบด้วย กลยุทธ์ขององค์กร โครงสร้างองค์กร ระบบการปฏิบัติงาน บุคลากร ทักษะความรู้ความสามารถ รูปแบบการบริหารจัดการ และค่านิยมร่วม

พุทธวิธีการบริหารของพระพุทธเจ้า

การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมในสมัยที่พุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดพระปัญจวัคคีย์ ทำให้เกิดพระสงฆ์รูปแรกขึ้นในพระพุทธศาสนา วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันให้ผู้สนใจได้ศึกษาพุทธวิธีทางการบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎกทำให้ทราบถึงพุทธวิธีทางการบริหาร ซึ่งการศึกษาพุทธวิธีทางการบริหารนี้ได้นำกรอบหน้าที่ของนักบริหารมาใช้ หน้าที่หรือ Function ของนักบริหารมี 5 ประการ หรือที่เรียกตามแบบสมัยใหม่ว่า POSDC ได้แก่ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) 1. การวางแผน (Planning) 2. การจัดองค์กร (Organizing) 3. งานบุคลากร (Staffing) 4. การอำนวยการ (Directing) 5. การกำกับดูแล (Controlling) อธิบายได้ดังนี้

1. พุทธวิธีในการวางแผน พระพุทธเจ้าตรัสว่าผู้บริหารต้องมี “จักขุมา” แปลว่ามีสายตาวีไกล กล่าวคือการมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจน และใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังคนเดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธิในแคว้นมคธ จากนั้นได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธ เหตุนี้ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถที่จะเผยแผ่ยังเมืองราชคฤห์ได้โดยง่าย และยังทำให้การประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ทำได้ง่ายขึ้นและรวดเร็วไปทั่วแผ่นดิน จะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ และพันธกิจ ขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า

2. พุทธวิธีในการจัดองค์กร การรับผู้ที่เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น จะไม่นำชาติชั้นวรรณะ หรือตำแหน่งหน้าที่ในเพศฆราวาสเข้ามาในองค์กรคณะสงฆ์ ทุกคนที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นพระภิกษุเสมอเหมือนกันหมด การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เท่าเทียมกันนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับบัญชาภายในองค์กร ด้วยเหตุที่ว่าเมื่อสมาชิกถือตัวว่าเท่าเทียมกับคนอื่นก็จะไม่มีใครเชื่อฟังใคร หรือยอมลงให้ใคร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “การอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่เสมอกันนำทุกข์มาให้” เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้ พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน เมื่อพระสาวกมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรในพระพุทธศาสนาออกเป็นพุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของภิกษุบริษัทและภิกษุณีบริษัท พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่ คณะสงฆ์ (ม.ม.

13/609/554) ทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือผู้ชำนาญ การที่รับภาระงาน ด้านต่างๆ การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจาย อำนาจ และการใช้คนให้เหมาะกับงานในพระพุทธศาสนา

3. พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล ในพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท ซึ่งต้องมีคุณสมบัติตามที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนด เช่น มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ เป็นต้น (วินย.มหา. 4/142/188-192) เมื่อบวชแล้วจะต้องอยู่ในความดูแลของพระอุปัชฌาย์หรือพระอาจารย์จนกว่าจะมีพรรษาพ้น 5 จึงจะพ้นจากการปกครองจากพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ พระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ก็จะทำหน้าที่ฝึกหัดขัดเกลอบรมพราหมณ์ให้ผู้ที่มีความรู้และมีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ซึ่งกระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา ประเทศอินเดีย เป็นต้น

4. พุทธวิธีในการอำนวยการ การอำนวยการให้เกิดการดำเนินงานในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก 4 ส (ที.สี.9/198/161) ในการสื่อสารเพื่อให้กิจการพระพุทธศาสนาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ดังนี้ 1) สันทติสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง มีขั้นตอนการดำเนินงานในกิจการพระพุทธศาสนาชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา ทำให้พุทธสาวกปฏิบัติตามได้โดยง่าย 2) สมทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจ คล้อยตาม และเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกร่วมต้องปฏิบัติให้ได้อย่างที่ตั้งไว้ 3) สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย 4) สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ซึ่งทำให้มีความสุขในการปฏิบัติงาน พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการแต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่าอธิปไตย 3 ประการ กล่าวคือ 1) อัตตอธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง 2) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง 3) ธัมมาธิปไตย การทำความดีเพื่อทำความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ (อง.ติก. 20/479/186)

5. พุทธวิธีในการกำกับดูแล พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์ ซึ่งปรากฏชัดในพระวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐาน ควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน โดยทรงแสดงเหตุผลในการบัญญัติพระวินัย เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อข่มบุคคลผู้ไร้ยางอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เป็นต้น (วินย.มหา. 1/20/37) การบัญญัติพระวินัยเป็นเครื่องช่วยให้พระสงฆ์มีวินัยในตนเอง และมีเกณฑ์ในการประเมินตนเอง เมื่อเห็นว่าตนทำผิดพลาดไปจากมาตรฐานความประพฤติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และความผิดพลาดนั้นไม่ร้ายแรงถึงขนาดต้องถูกขับออกจากหมู่คณะหรือขาดจากความเป็นภิกษุ พระสงฆ์แต่ละรูปจะสำราญภาพความผิดพลาดต่อเพื่อนพระสงฆ์ด้วยกัน พิจารณาภาพนี้เรียกว่า “การแสดงอาบัติ”

สรุปได้ว่า พุทธวิธีในการบริหารของพระพุทธเจ้า ตามกรอบหน้าที่ของนักบริหารมี 5 ประการ หรือที่เรียกตามแบบสมัยใหม่ว่า POSDC ได้แก่ พุทธวิธีในการวางแผน พระพุทธเจ้าทรงมีการใช้วิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ให้เห็นได้อย่างชัดเจน พุทธวิธีในการจัดองค์กร ทรงไม่นำชาติชั้นวรรณะมากำหนดสถานะพระภิกษุเสมอเหมือนกัน พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล มีการกลั่นกรองคนที่เข้ามาอุปสมบท และขัดเกลอบรมพราหมณ์ พุทธวิธีในการอำนวยการ พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก 4 ส ในการสื่อสารเพื่อให้กิจการพระพุทธศาสนาสำเร็จลุล่วง พุทธวิธีในการกำกับดูแลทรงบัญญัติพระวินัยควบคุมความประพฤติพระสงฆ์

ภารกิจงาน 6 ด้านของคณะสงฆ์

ภารกิจงาน 6 ด้านของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย

1. การปกครอง หมายถึง การดูแล คัมภีร์ บริหาร เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตรด้วย

2. การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุ พระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลีเพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้และเข้าใจพระพุทธรูปพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนา ก็จะต้องเสื่อมสูญไป รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

3. การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยาย กว้างขวางออกไป หลักการเผยแผ่เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้ว น้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทย

4. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนน ทางเดิน ในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น สร้างสิ่งที่จำเป็น รักษา สิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด

5. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชน เพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คุณธรรม ของประเทศ ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่น ๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัยและ มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น

6. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้และประสบภัยแล้วยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การฝึก อาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการสาธารณสงเคราะห์เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมใน รูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น (คณะสงฆ์จังหวัดแพร่, 2561)

สรุปได้ว่า ภารกิจงาน 6 ด้านของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารวัดในพระพุทธศาสนาให้เป็นเลิศ

วัดเป็นสถานที่ทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยเป็นอย่างมาก วัดไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและสวดมนต์ของผู้ศรัทธา แต่ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่รวมตัวกันในการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมทางศาสนา เหตุผลวัดต้องบริหารจัดการโดยใช้แนวคิดการบริหารที่เป็นเลิศนั้น เพราะวัดคือสถานที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย เปรียบเสมือนองค์กรหนึ่งที่ต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์ และยุคสมัย เพื่อให้เกิดการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้เขียนขอยกตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

1. วัดเป็นสถานที่สอนคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ การบริหารวัดให้เป็นเลิศจะช่วยสร้างความเข้าใจและความรู้ในเรื่องศาสนาให้กับชุมชนได้ง่าย
2. วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การบริหารวัดให้เป็นเลิศช่วยสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน ทำให้ผู้คนรู้สึกเชื่อมโยงกันและทำงานร่วมกันในความสงบสุข.
3. การส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาทักษะของพระสงฆ์และบุคลากรวัด เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้สามารถปฏิบัติงานตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งที่จะขับเคลื่อนให้เกิดความสำเร็จและช่วยสร้างความเป็นเลิศให้กับวัดได้
4. เป็นแหล่งสร้างรายได้ที่ยั่งยืน การบริหารวัดให้เป็นเลิศช่วยสร้างรายได้ที่สามารถสนับสนุนกิจกรรมการบริหารวัดให้ยั่งยืน ทำให้วัดมีความอิสระในการสร้างสรรค์โครงการที่ส่งเสริมความยั่งยืน
5. การบริหารวัดช่วยสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างประชาชนและส่งเสริมความเข้าใจและความสามัคคีในสังคม
6. เตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในยุคสมัยใหม่ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าสู่การบริหารวัดเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาและทำให้งานบริหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การบริหารวัดให้เป็นเลิศจะส่งผลดีให้เกิดในหลายๆ มิติ ทั้งในตัวบุคคล (พระสงฆ์และประชาชน) ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งการบริหารวัดให้เป็นเลิศได้นั้นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถตัดสินใจบริหารจัดการได้ถูกต้องและรวดเร็ว มีระบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ พระสงฆ์และบุคลากรของวัดต้องมีสมรรถนะสูง มีความรู้ความสามารถ มีพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และมีค่านิยมร่วม ร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนสร้างสรรค์กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำหรับชุมชน การบริหารวัดให้เป็นเลิศจะช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง อยู่คู่กับคนไทย สังคมไทย และประเทศไทยอย่างยาวนาน

แนวทางการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

การบริหารวัดให้เป็นเลิศเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารทางศาสนาและวัฒนธรรมของวัดให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในชุมชน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางมนุษย์และการจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับความต้องการของวัดและชุมชนในสมัยใหม่ เมื่อนำพุทธวิธีการบริหารของพระพุทธเจ้ามาบูรณาการกับการบริหาร 6 ด้าน ของคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ผู้เขียนเสนอแนวทางการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศได้ดังนี้

1. ด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.1 สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น

1.2 ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในโดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

1.3 พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยาธิการ ตลอดถึงไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

1.4 มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

2. ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.1 สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาโดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท

2.2 ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในโดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

2.3 พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศก์ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

2.4 มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

3. ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.1 สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาโดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาโดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ทุกหมู่เหล่า

3.2 ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการ ศึกษาตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ หลักสูตรพุทธศาสนาวินอาทิติย์ หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น

3.3 พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิติย์ ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

3.4 มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

4. ด้านเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.1 สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุโทรทัศน์ทางพระ พุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

4.2 ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในโดยการอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์

4.3 พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธ ศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่

4.4 มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่

5. ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

5.1 สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข

5.2 ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในด้วยอาศัยการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

5.3 พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยการเพิ่มขีดความสามารถส่วนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกธรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง

5.4 มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

6.1 สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนาโดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง

6.2 ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายในด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสมาธิพล หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น

6.3 พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

6.4 มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

บทสรุป

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างได้รับผลกระทบ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ยืดหยุ่น และมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ องค์กรในปัจจุบันมีการพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพการทำงานสูง (High performance organization, HPO) หรือองค์กรที่เป็นเลิศ รวมถึงวัดซึ่งถือเป็นองค์กรแบบหนึ่งด้วยเช่นกัน การบริหารจัดการสู่ความเป็นเลิศ คือ การบริหารองค์กรที่มีแบบแผน สามารถรับมือกับสภาวะต่างๆ ได้อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์สถานการณ์รอบด้าน ปฏิบัติภารกิจบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามเวลา และคุณภาพของผลงานยอดเยี่ยมเป็นที่ยอมรับ ปัจจัยหลักในการเป็นองค์กรที่เป็นเลิศจะประกอบด้วย กลยุทธ์ขององค์กร โครงสร้างองค์การ ระบบการปฏิบัติงาน บุคลากร ทักษะความรู้ความสามารถ รูปแบบการบริหารจัดการ และค่านิยมร่วม เมื่อศึกษาถึงพุทธวิธีการบริหารของพระพุทธเจ้า พบว่าการบริหารตามกรอบหน้าที่ของนักบริหาร มี 5 ประการ หรือที่เรียกตามแบบสมัยใหม่ว่า POSDC ได้แก่ พุทธวิธีในการวางแผน พระพุทธเจ้าทรงมีการใช้วิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ให้เห็นได้อย่างชัดเจน พุทธวิธีในการจัดองค์กร ทรงไม่นำชาติขึ้นวาระมากำหนดสถานะ พระภิกษุเสมอเหมือนกัน พุทธวิธีในการบริหารงานบุคคล มีการกลั่นกรองคนที่เข้ามาอุปสมบท และขัดเกลาอบรมพร้าสอน พุทธวิธีในการอำนวยการ พระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก 4 ส ในการสื่อสารเพื่อให้กิจการพระพุทธศาสนาสำเร็จลุล่วง พุทธวิธีในการกำกับดูแลทรงบัญญัติพระวินัยควบคุมความประพฤติพระสงฆ์

วัดกับคนไทยไม่เพียงแคในด้านศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนสำคัญที่มีผลกระทบในชีวิตและสังคมในทุกด้านของคนไทย วัดเป็นสถานที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้คนไทยรู้จักและปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์การศึกษาที่สอนคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม พิธีกรรมทางศาสนา และปฏิบัติธรรมซึ่งเสริมสร้างความเข้าใจและความสามัคคีในสังคมไทย การบริหารวัดให้เป็นเลิศจะส่งผลดีให้เกิดในหลายๆ มิติ ทั้งในตัวบุคคล (พระสงฆ์และประชาชน) ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งการบริหารวัดให้เป็นเลิศได้นั้นต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถตัดสินใจบริหารจัดการได้ถูกต้องและรวดเร็ว มีระบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ พระสงฆ์และบุคลากรของวัดต้องมีสมรรถนะสูง มีความรู้ความสามารถ มีพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และมีค่านิยมร่วม ร่วมมือระหว่างวัดและชุมชนสร้างสรรค์กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำหรับชุมชน การบริหารวัดให้เป็นเลิศจะช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง อยู่คู่กับคนไทย สังคมไทย และประเทศไทยอย่างยาวนาน ผู้เขียนเสนอแนวทางการบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ดังนี้ ด้านการปกครอง มีแนวทางคือ ปลุกฝังศรัทธาผ่านกิจกรรม สร้างภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางคือ ปลุกฝังศรัทธาผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม สร้างภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางคือ สนับสนุนทุน ขยายโอกาสทางการศึกษา พัฒนาระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย ด้านเผยแผ่ มีแนวทางคือ การเผยแผ่เชิงรุก เพิ่มขีดความสามารถของพระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางคือ เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางคือ จัดกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัย พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย จัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ แนวทางดังกล่าวข้างต้นจะช่วยให้การบริหารจัดการวัดในประเทศไทยพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ สรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบริหารจัดการวัดในประเทศไทยเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

รายการอ้างอิง

- คณะสงฆ์จังหวัดแพร่. (2561). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จังหวัดแพร่ (พ.ศ. 2561-2564). แหล่งที่มา: <http://www.buddhism4.com/web/file-yuttasart/6prae.pdf> สืบค้นเมื่อ 18 ก.ย. 2565.
- เทียนชัย อร่ามหยก. (2564). รูปแบบการบริหารองค์กรเพื่อความเป็นเลิศ สำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในเครือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน). วารสารนวัตกรรมและการจัดการ. 6(1), 86-99.
- บงกช จันทร์สุขวงศ์. (2562). รูปแบบการจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศในโรงเรียนกีฬา สังกัดมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. คุุณินพนธ์ปรัชญาคุุณินพนธ์. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชต์ ไตรมาลัย. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเพื่อความเป็นเลิศของสถาบันการอาชีว ศึกษาเพื่อรองรับการเป็นประเทศไทย 4.0. คุุณินพนธ์ครุศาสตรคุุณินพนธ์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: นานมี บุคส์พับลิเคชั่นส์.
- สมาน อัสวภูมิ. (2559). ความเป็นเลิศ และการจัดการความเลิศ. วารสารบริหารการศึกษาบวบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี. 16(1), 1-7.